

Školy, rodiny a nerovnosti. Výběr středního vzdělání v současné české společnosti

Disertační práce se zabývá výběrem středního vzdělání v rodinách, vlivem rodiny a školy na volbu žáků a žákyň narozených v 1. polovině 90. let. Zvláštní význam této fáze spočívá v tom, že střední školy v České republice jsou vysoce diferencované a volba proto patří ke klíčovým bodům školní kariéry. Typ studované střední školy podstatně ovlivňuje vzdělanostní aspirace a šance absolventů na přijetí do dalšího vzdělání, strukturuje pole příležitostí v životní dráze mladých lidí.

Analýza se opírá o data získaná ve dvou kvalitativních studiích: 1. focus groups s matkami dětí v 9. ročníku školní docházky: studentů a studentek (výběrových) víceletých gymnázií; žáků a žákyň ze základních škol (hlavní vzdělávací proud); 2. případové studie prováděné ve dvou pražských školách zaměřené na dvě třídy v osmém a devátém ročníku (2008-2010). Cílem obou studií bylo zmapovat subjektivní perspektivy zúčastněných aktérů – rodičů, žáků a pedagogů, ukázat různé zájmy, připisované významy, hodnoty ve výchově, vzdělávání, schopnosti rozlišování typů středních škol vzhledem k vyhlídkám nové generace v současné společnosti. Ústřední výzkumnou otázkou je, jaké mechanismy přispívají k diferenciaci vzdělávacích drah českých žáků mezi základní a střední školou a jakými způsoby v procesu výběru středního vzdělání jsou zapojeny instituce školy a rodiny. Zvláštní pozornost je věnována vzdělanostnímu zázemí a rodinným kulturním zdrojům, které žákům pomáhají plnit školní nároky a postupovat vzdělávacím systémem v kontextu aktuálně převládající vzestupné vzdělanostní mobility ve srovnání s rodičovskou generací, když teprve v posledních letech došlo k podstatnému rozšíření nabídky míst v terciárním vzdělávání.

Volba střední školy v liberálním prostředí upřednostňujícím svobodnou individuální volbu a ve značně diferencovaném sekundárním stupni umožňuje aktivním rodičům směřovat vzdělávací dráhy svých dětí (reprodukční či vzestupně mobilní) prostřednictvím socializace zaměřené na podporu zájmu dítěte o vzdělání, vůle, aspirací a projektů budoucnosti. Neméně zásadní je znalost proměnlivého českého vzdělávacího systému a schopnost se v něm orientovat, kterou lze považovat za rodinný kulturní zdroj.

Klíčová slova: vzdělávání, vzdělanostní nerovnosti, školní etnografie, ohniskové skupiny, kulturní zdroje, sociální kategorizace, školní ne-/úspěch, Česká republika